

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

Διευθυντής Ερευνών στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών/ΕΙΕ

Στα τέλη του 18ου αιώνα συντελέστηκαν δραματικές πολιτικές εξελίξεις και αλλαγές στον χώρο του Ιονίου. Ως τότε, τα Ιόνια Νησιά και μαζί με αυτά ορισμένα εδάφη στην ηπειρωτική ζώνη –το Βουθρωτό, η Πάργα, η Πρέβεζα και η Βόνιτσα– αποτελούσαν τμήμα της βενετικής επικράτειας. Ήταν οι τελευταίες κτήσεις που είχαν απομείνει στη Βενετία από το άλλοτε ισχυρό υπερπόντιο κράτος της. Ωστόσο, τα πράγματα έπαιρναν άλλη τροπή. Η κατάρρευση του αριστοκρατικού καθεστώτος στη Βενετία, τον Μάιο του 1797, κάτω από τη στρατιωτική πίεση του Βοναπάρτη και η εγκαθίδρυση δημοκρατικού πολιτεύματος κάτω από γαλλικό έλεγχο είχαν ως επακόλουθο την κατάληψη από τους Γάλλους και τον «εκδημοκρατισμό» των νησιών του Ιονίου. Μολονότι αρχικά είχε δοθεί η εντύπωση ότι οι Γάλλοι ενεργούσαν από κοινού με τους Βενετούς για την επιβολή στα νησιά του νέου πολιτεύματος, σύντομα έγινε αντιληπτό ότι οι Γάλλοι, ακολουθώντας κατά γράμμα τις οδηγίες του Βοναπάρτη, απέβλεπαν στην οριστική κατοχή των νησιών. Τα σχέδια των Γάλλων υποστηρίζονταν, βέβαια, και από ομάδες προοδευτικών Ιονίων που –εμποτισμένοι

με τα κηρύγματα του Διαφωτισμού και έχοντας ασπαστεί την ιδεολογία της Γαλλικής Επανάστασης– επιδίωκαν την ανατροπή του παλιού κοινωνικού συστήματος και την εφαρμογή ενός δημοκρατικού πολιτεύματος με κυρίαρχο στοιχείο την ελευθερία και την ισονομία των πολιτών.

Η καθεστωτική αλλαγή στα Ιόνια Νησιά, που συντελέστηκε μέσα σε λαϊκούς πανηγυρισμούς, αποτέλεσε την απαρχή νέας ιστορικής περιόδου για το Ιόνιο και δικαιολογεί τον ενθουσιαστικό χαρακτηρισμό του έτους 1797 στα έγγραφα της εποχής ως «Έτους πρώτου της Ελληνικής Ελευθερίας». Ωστόσο, οι πολιτικές εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο υπήρξαν καθοριστικές για το Ιόνιο. Με τη συνθήκη που υπέγραψαν Γάλλοι και Αυστριακοί στο Κάμπο Φόρμιο (17 Οκτωβρίου 1797) καταλύθηκε οριστικά το βενετικό κράτος και τα Ιόνια Νησιά προσαρτήθηκαν στη γαλλική επικράτεια ως «αναπόσπαστο» τμήμα της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Η δημοκρατική περίοδος υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια. Η ρωσο-τουρκική στρατιωτική επέμβαση,

με την ενεργό υποστήριξη της τοπικής αριστοκρατίας, κατέλυσε το δημοκρατικό καθεστώς και με τη σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (21 Μαρτίου 1800) τα Ιόνια Νησιά αποτέλεσαν κράτος, με την επωνυμία «Πολιτεία των Επτά Ενωμένων Νησιών», κάτω από την επικυριαρχία και προστασία του Σουλτάνου. Παρά την ύπαρξη της ξένης προστασίας, η «Επτάνησος Πολιτεία», όπως επικράτησε να λέγεται το νέο αυτό κρατικό μόρφωμα, υπήρξε το πρώτο ελληνικό κράτος στα νεότερα χρόνια και αποτέλεσε το προανάκρουσμα της δημιουργίας ελεύθερου ελληνικού εθνικού κράτους.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Επτάνησος Πολιτεία διαμόρφωσε το συνταγματικό της πολίτευμα, χάραξε τα θεσμικά της πλαίσια, προώθησε το νομοθετικό έργο και δημιούργησε προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της οικονομίας και της παιδείας. Αλλά, όπως ήταν επόμενο, το νέο κράτος παρασύρθηκε στη δίνη των διεθνών εξελίξεων και η τύχη του κρίθηκε τελικά στο διπλωματικό πεδίο με βάση τις διεκδικήσεις των μεγάλων δυνάμεων. Με τη συνθήκη του Τίλσιτ (7 Ιουλίου 1807) η Επτάνησος Πολιτεία παραχωρήθηκε στη Γαλλική Αυτοκρατορία και τα Ιόνια Νησιά αποτέλεσαν γι' άλλη μια φορά τμήμα της γαλλικής επικράτειας. Τα πράγματα, βέβαια, έμελλαν σύντομα να πάρουν και πάλι αρνητική τροπή για τους Γάλλους. Οι Βρεταννοί με τη διείσδυσή τους στον χώρο του Ιονίου δημιούργησαν φιλοβρετανικά κινήματα που τους διευκόλυναν στη

διαδοχική κατάληψη των νησιών, που ολοκληρώθηκε με την παράδοση της Κέρκυρας στις 26 Ιουνίου 1814 στον στρατηγό Campbell. Το 1817 ο Βρεταννός Αρμοστής Θωμάς Μαίτλαντ (Thomas Maitland) επέβαλε το Σύνταγμα του Ιονίου Κράτους. Στην ιστορία της Επτανήσου είχε αρχίσει μια νέα περίοδος που θα χαρακτηριστεί από τους αμείωτους αγώνες του επανησιακού λαού για εθνική και κοινωνική αποκατάσταση.

Κατά τη δημοκρατική περίοδο, μολονότι ως «εθνικό» νόμισμα τυπικά είχε εισαχθεί το γαλλικό, στην πράξη εξακολούθησαν να κυκλοφορούν ευρύτατα στα Ιόνια Νησιά τα βενετικά νομίσματα παράλληλα με τα κυριότερα ευρωπαϊκά και οθωμανικά. Αυτά μάλιστα είχαν μεγάλη διάδοση και κυριαρχούσαν στις συναλλαγές. Η πολιτική μεταβολή στη Βενετία και η κατάλυση τελικά του βενετικού κράτους ήταν φυσικό να κλονίσουν την εμπιστοσύνη των νησιωτών στο βενετικό νόμισμα, πράγμα που δεν αποκλείεται να ήταν αποτέλεσμα της τακτικής ορισμένων καιροσκοπών που επιδίωκαν οφέλη από τη ρευστότητα των πολιτικών πραγμάτων. Από την άλλη μεριά, το καθεστώς συνύπαρξης πολυώνυμων νομισματικών συστημάτων έπρεπε να αντιμετωπιστεί από τη δημοκρατική διοίκηση με επίσημη νομισματική πολιτική που θα ενέπνεε στους πολίτες εμπιστοσύνη για τις συναλλαγές. Η ασάφεια που επικρατούσε στις τοπικές αγορές, όπως ήταν επόμενο, προκα-

Ν Ο Μ Ι Σ Μ Α Τ Α Ε Π Τ Α Ν Η Σ Ο Υ Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α Σ Κ Α Ι Ι Ο Ν Ι Ο Υ Κ Ρ Α Τ Ο Υ Σ

λούσε τις συνεχείς διαμαρτυρίες των νησιωτών. Καίριο ήταν, λοιπόν, το ζήτημα του προσδιορισμού της αξίας του βενετικού νομίσματος και ο καθορισμός της ισοτιμίας των άλλων ξένων νομισμάτων.

Παρ' όλα αυτά, η δημοκρατική διοίκηση με σχετική αργοπορία πήρε συγκεκριμένα μέτρα για τη ρύθμιση του σοβαρότατου προβλήματος. Αρχιεικά τεκμήρια της δημοκρατικής περιόδου που έχουν διασωθεί στο Ιστορικό Αρχείο της Κεφαλονιάς (ΙΑΚ) διαφωτίζουν το θέμα. Πρώτη σχετική ενέργεια υπήρξε η απόφαση της Κεντρικής Διοίκησης του Διαμερίσματος της Ιθάκης στα 17 Fructidor του 6ου δημοκρατικού έτους (3 Σεπτεμβρίου 1798) να προβεί στη ρύθμιση της ισοτιμίας του αργυρού βενετικού δουκάτου με το τουρκικό νόμισμα ορίζοντας την αξία του δουκάτου σε 94 παράδες (ΙΑΚ, Προσωρινή Δημαρχιακή Διοίκηση Άσου, *Proclami*, δέσμη II, έγγραφο 2). Οριστική λύση στο όλο ζήτημα δόθηκε λίγο καιρό αργότερα, όταν στις 8 Vendémiaire του 7ου δημοκρατικού έτους (29 Σεπτεμβρίου 1798) η Κεντρική Διοίκηση του ίδιου Διαμερίσματος δημοσίευσε ειδικό «Δελτίο» (*Bolletino del corso attuale delle monete nelle piazze del Dipartimento d'Itaca*), όπου καθοριζόταν η ισοτιμία των νομισμάτων που κυκλοφορούσαν στα νησιά (ΙΑΚ, Προσωρινή Δημαρχιακή Διοίκηση Άσου, *Proclami*, δέσμη I, έγγραφο 38). Στο «Δελτίο» αναγράφονται σε δύο ξεχωριστές στήλες 16 αργυρά και 12 χρυσά νομί-

σματα και καθορίζεται η ισοτιμία τους με βάση το οθωμανικό νόμισμα, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα (τα νομίσματα αναγράφονται κατά κατηγορίες και όχι με τη σειρά αναγραφής τους στο έγγραφο).

Α. Αργυρά νομίσματα

Σκούδο Γαλλίας	πιάστρες 3, παράδες 20
Σκούδο Ισπανίας	πιάστρες 3, παράδες 5
Σκούδο Βαυαρίας	πιάστρες 3, παράδες 3
Σκούδο του Πιεμόντε	πιάστρες 3, παράδες 25
Σκούδο του Σταυρού βενετικό	πιάστρες 3, παράδες 4
Σκούδο Μιλάνου	πιάστρες 2, παράδες 16
Σκούδο ρωμαϊκό (παπικό)	πιάστρες 2, παράδες 24
Σκούδο Νεάπολης	πιάστρες 2, παράδες 34
Σταυράτο (κροτσάτο) αυτοκρατορικό	πιάστρες 3, παράδες 10
Τάλληρο αυτοκρατορικό (γερμανικό)	πιάστρες 3, παράδες 6
Τάλληρο βενετικό	πιάστρες 3, παράδες 5
Τάλληρο της Ελευθερίας	πιάστρες 2, παράδες 39
Τάλληρο Μπολόνιας	πιάστρες 2, παράδες 34
Δουκάτο αργυρό βενετικό	πιάστρες 2, παράδες 14
Δουκάτο βενετικό των 6 λιρών, 4 σολδίων	πιάστρα 1, παράδες 27
Οξέλλα βενετική	πιάστρα 1, παράδες 4

Β. Χρυσά νομίσματα

Λουδοβίκι, «εθνικό» νόμισμα (γαλλικό)	πιάστρες 14, παράδες 2
Λουδοβίκι του Πιεμόντε	πιάστρες 14, παράδες 34
Ντόπια (δούπια) Ισπανίας	πιάστρες 46, παράδες 35
Γενοβίνα	πιάστρες 44, παράδες 27
Σοβράνα Μιλάνου	πιάστρες 20, παράδες 2
Ουγγιά Νεάπολης	πιάστρες 7, παράδες 1
Τσεκίνι αυτοκρατορικό	πιάστρες 6, παράδες 36
Τσεκίνι αυτοκρατορικό των Εκλεκτόρων	πιάστρες 6, παράδες 36
Τσεκίνι ρωμαϊκό (παπικό)	πιάστρες 6, παράδες 36
Φουντουκλί τουρκικό	πιάστρες 6, παράδες 20
Τζαρμακούπι (ζερμακούπι)	πιάστρες 4, παράδες 27
Τζερί αιγυπτιακό	πιάστρες 3, παράδες 25

Ανάλογες ενέργειες για τον καθορισμό των ισοτιμιών των νομισμάτων που η κυκλοφορία τους ήταν αποδεκτή στα νησιά έγιναν, επίσης, από τις δημοκρατικές διοικήσεις και των άλλων Διαμερισμάτων του Ιονίου, με στόχο την εξυπηρέτηση της αγοράς και τη διασφάλιση των πολιτών. Ωστόσο, αξίζει να παρατηρηθεί ότι στη δημοκρατική περίοδο δεν έγινε καμία απόπειρα κοπής ειδικού τοπικού νομίσματος που θα είχε νόμιμη κυκλοφορία στα Ιόνια Νησιά. Άλλωστε, η έλλειψη πλήρους πολιτικής αυτονομίας δεν ευνοούσε

τέτοιο εγχείρημα. Το ζήτημα αυτό θα αντιμετωπιστεί στα επόμενα χρόνια από την Επτάνησο Πολιτεία.

Είναι γνωστό ότι η Γερουσία της Επτανήσου Πολιτείας είχε θεσπίσει (5 Σεπτεμβρίου 1801) την ίδρυση νομισματοκοπείου στην Κέρκυρα. Από αυτό το νομισματοκοπείο, που λειτούργησε στη Γαρίτσα, κόπηκαν νομίσματα χάλκινα αξίας 1, 5 και 10 γαζετών. Στον εμπροσθότυπο είχαν σε προτομή τον ιονικό λέοντα, δηλαδή τον φτερωτό λέοντα του Αγίου Μάρκου που κρατεί κλειστό Ευαγγέλιο με δέσμη επτά βελών (έμβλημα της επτανησιακής κοινότητας) και γύρω την επιγραφή ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ενώ στον οπισθότυπο είχαν την ένδειξη της αξίας (π.χ 10 ΓΑΖΕΤΑΙΣ) και τη χρονολογία 1801 μέσα σε κύκλο σφαιριδίων. Των νομισμάτων αυτών πραγματοποιήθηκαν δύο κοπές: μία με ένδειξη της αξίας σε ιταλική γλώσσα και μία σε ελληνική. Τύπος και ονομασία του νομίσματος ακολουθούσαν τα παλιότερα βενετικά πρότυπα (Εικ. 1-3).

Κατά τη μεταβατική περίοδο της προσωρινής κατοχής των νησιών από τα βρετανικά στρατεύματα, που συντελέστηκε σταδιακά από το 1809 έως το 1814, για να καλυφθούν οι ανάγκες των πολυάριθμων στρατευμάτων που είχαν συγκεντρωθεί εκεί (11.000 μόνο στη Ζάκυνθο το 1813), πραγματοποιήθηκε εισαγωγή μεγάλων ποσοτήτων ξένων χρυσών νομισμάτων, καθώς

και αργυρών ισπανικών ταλλήρων. Παράλληλα, για την εξυπηρέτηση των καθημερινών μικροσυναλλαγών των κατοίκων, ο διοικητής των βρετανικών δυνάμεων και «Βασιλικός Πολιτικός Επίτροπος» στρατηγός sir James Campbell επέτρεψε την εισαγωγή μικρών αργυρών νομισμάτων της Ισπανίας και του Βασιλείου των Δύο Σικελιών (καθώς και άλλων) που επισημάνθηκαν στη Ζάκυνθο με τις αξίες των 25, 30, 50 και 60 παράδων ανάλογα με την αξία τους, με βάση την τότε συμβατική ισοτιμία του ισπανικού ταλλήρου προς το τουρκικό νόμισμα (1 ισπανικό τάλληρο = 6 τουρκικά γρόσια = 240 παράδες). Για την επισήμανση των ξένων νομισμάτων χρησιμοποιήθηκε ειδικό μικρό πιεστήριο, που έφερε ο Campbell από τη Σικελία και το εγκατέστησε στην οικία του Σπυρίδωνα Φορέστη (στη συνοικία των Αγίων Πάντων), όπου αργότερα είχε έδρα η Ιονική Τράπεζα. Και επειδή παρουσιάστηκε το φαινόμενο παραποίησης από νησιώτες χρυσοχόους, που έκαναν επισήμανση μικρότερων νομισμάτων με μεγαλύτερες αξίες, κατασκευάστηκαν ειδικές ωοειδείς σφραγίδες με την κεφαλή του Βρετανού βασιλιά Γεωργίου του Γ' δαφνοστεφή και από κάτω την αντίστοιχη αξία. Με αυτή την επίσημη σφραγίδα επισημάνθηκαν ξανά τα κομμάτια που είχαν αρχικά επισημανθεί μόνο με αριθμούς. Όπως προκύπτει από την προκήρυξη του Campbell της 28 Ιανουαρίου 1814 επισημάνθηκαν τα ισπανικά νομίσματα *πεςέτα* και *ρεάλι* με τις αξίες των

Εικ. 1:

Εμπροσθότυπος νομίσματος της Επτανήσου Πολιτείας

Εικ. 2: ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Νόμισμα 10 γαζετών κοπής 1801
2. Νόμισμα 5 γαζετών κοπής 1801
3. Νομίσματα 1 γαζέτας κοπής 1801

Πηγή: Heywood

60 και 30 παράδων αντίστοιχα και τα σικελικά νομίσματα των 6 και των 3 *ταρίων* με τις αξίες των 50 και των 25 παράδων αντίστοιχα. Αλλά εκτός από αυτά επισημάνθηκαν και άλλα νομίσματα (Εικ. 4).

Η επισήμανση των νομισμάτων με τις αξίες αυτές έγινε επειδή ως βάση του νομισματικού συστήματος θεωρήθηκε το ισχυρό ισπανικό τάλληρο, γνωστό ως *δίστηλο* ή *κολωνάτο*, που είχε ευρύτατη κυκλοφορία στις χώρες της Μεσογείου και που η διατίμησή του, όπως αναφέρθηκε, ήταν 240 τουρκικοί παράδες. Εξάλλου, οι παράδες, το μικρό αυτό τουρκικό νόμισμα, ήταν το συνηθέστερο νόμισμα των καθημερινών μικροσυναλλαγών στον Ιόνιο χώρο και οι νησιώ-

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

τες είχαν εθιστεί να υπολογίζουν τις αξίες των αγαθών με το νόμισμα αυτό. Με την επισήμανση η βρετανική διοίκηση καθιέρωνε ένα τοπικό νόμισμα ομώνυμο και ίσης αξίας προς το τουρκικό, επιδιώκοντας ταυτόχρονα τον περιορισμό της κυκλοφορίας του τελευταίου στον χώρο της δικαιοδοσίας της. Τα επισημασμένα νομίσματα είχαν νόμιμη κυκλοφορία στα νησιά μέχρι την καθιέρωση του ιονικού νομίσματος. Ελάχιστα, όμως,

Εικ. 3: ΤΥΠΟΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ
ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Νόμισμα 10 γαζετών με ιταλική ένδειξη της αξίας
2. Νόμισμα 10 γαζετών με ελληνική ένδειξη της αξίας
3. Νόμισμα 5 γαζετών με ιταλική ένδειξη της αξίας (λαθεμένη η αναγραφή της χρονολογίας)
4. Νόμισμα 5 γαζετών με ελληνική ένδειξη της αξίας
5. Νομίσματα 1 γαζέτας

Πηγή: Λάμπρος

Εικ. 4: ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

1. Επισήμανση 50 παράδων στον εμπροσθότυπο νομίσματος 6 ταρίων του Καρόλου Ζ' της Νεάπολης κοπής 1735

2. Επισήμανση 50 παράδων στον οπισθότυπο νομίσματος 6 ταρίων του Φερδινάνδου Δ' της Νεάπολης κοπής 17398

3. Επισήμανση 60 παράδων στον εμπροσθότυπο νομίσματος 1 πεσέτας του Φιλίππου Ε' της Ισπανίας (1700-1724)

Πηγή: Λάμπρος, Δηρακόπουλος

δείγματα από αυτά διασώθηκαν, γιατί χρησιμοποιήθηκαν σαν μέταλλο από νησιώτες χρυσοχόους.

Το 1815 ο «Δημόσιος Θησαυροφύλαξ των Ιονικών Νήσων» John L. Reinaud εισηγήθηκε την κοπή στην Αγγλία και την κυκλοφορία στα Ιόνια Νησιά χάλκινων νομισμάτων αξίας 1, 2 και 5 παράδων αντιστοιχών κατά το μέγεθος και το βάρος προς 1 φαρδίνο, 1/2 και 1 πέννα, καθώς και αργυρών νομισμάτων αξίας 1/10 και 1/5 του ισπανικού ταλλήρου, δηλαδή 22 και 44 παράδων αντίστοιχα, με βάση τη νέα διατίμηση του ισπανικού ταλλήρου προς 220 παράδες. Αλλά η εισήγηση του Reinaud δεν τέθηκε τελικά σε εφαρμογή και συνεχίστηκε η πρακτική της επισήμανσης ξένων νομισμάτων.

Ωστόσο, παράλληλα με τα επισημασμένα εξακολούθησαν να κυκλοφορούν στα νησιά και διάφορα άλλα χρυσά, αργυρά και χάλκινα ξένα νομίσματα, όπως οι ισπανικές ντόπιες, τα ισπανικά, τα βρεταννικά και τα αυστριακά τάλληρα, τα παλιά βενετικά και τα αυστριακά τάλληρα, τα παλιά βενετικά δουκάτα και οι γαζέτες, τα τουρκικά γρόσια και οι παράδες, καθώς και άλλα. Γι' αυτό, με κυβερνητική απόφαση (10 Αυγούστου 1818) καθορίστηκε η ισοτιμία των αποδεκτών στο Ιόνιο κράτος ξένων νομισμάτων με βάση το τουρκικό νόμισμα. Έτσι, τα ισπανικά, βενετικά και αυστριακά τάλληρα διατιμήθηκαν προς 6 γρόσια και 20 παράδες, ενώ η τιμή της γαζέτας ορίστηκε στο 1/330 του ταλλήρου. Νεότερη απόφαση (12 Αυγούστου 1818) προσδιόριζε την τιμή της χρυσής ισπανικής ντόπιας σε 15,5 τάλληρα. Άλλα ξένα νομίσματα δεν γίνονταν αποδεκτά (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 1818).

Με τη συγκρότηση του Ιονίου Κράτους παρατηρείται και η πρώτη αλλαγή του προσανατολισμού στη νομισματική πολιτική. Ήδη στο Σύνταγμα του Ιονίου Κράτους του 1817 (κεφάλαιο ζ', τμήμα ΙΙΙ, άρθρο 12) προβλεπόταν η λήψη μέτρων για την καθιέρωση εθνικού νομίσματος. Στις 28 Οκτωβρίου 1818 η Γερουσία αποφάσισε την κοπή τριών χάλκινων νομισμάτων μικρής αξίας για την εξυπηρέτηση των συναλλαγών στα Ιόνια Νησιά. Τα τρία κέρματα κόπηκαν στο Βασιλικό Νομισματοκοπείο του Λονδίνου σε μεγάλες ποσότητες συνολικής αξίας 30.000 λιρών και ήταν αντίστοιχα κατά το βάρος τη διάμετρο και την αξία προς τα βρετανικά νομίσματα φαρδίνι, μισή πέννα και πέννα. Πραγματοποιήθηκαν το 1819 δύο κοπές του μικρότερου κέρματος και από τρεις κοπές των δύο άλλων, ενώ το 1820 έγιναν δύο συμπληρωματικές κοπές του μικρότερου πάλι κέρματος. Στον εμπροσθότυπο εικονιζόταν ο ιονικός λέοντας (στον τύπο του *passant gardant* / διαβάτη παρατηρητή) έχοντας κυκλικά την επιγραφή ΙΟΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ και τη χρονολογία κοπής, ενώ στον οπισθότυπο υπήρχε η γνωστή συμβολική παράσταση (προσωποποίηση) της Βρεταννίας ως θαλασσοκράτειρας και στο πάνω μέρος ημικυκλικά το όνομα BRITANNIA σύμφωνα με τον καθιερωμένο τύπο των αντίστοιχων βρεταννικών νομισμάτων. Και οι δύο παραστάσεις είναι στραμμένες προς τα αριστερά. Η αξία των νομισμάτων δεν αναγραφόταν (Εικ. 5-6). Το νέο νόμισμα αποκλήθηκε *ιονικός οβολός* και καθιερώθηκε επίσημα με κυβερνητική πράξη της 30 Ιουνίου 1820 (στο λαϊκό ιδίωμα απαντά ο τύπος *το όβολο*, τα *όβολα* και η λέξη αυτή ακόμη και σήμερα χρησιμοποιείται με την έννοια “χρήματα”, όπως η

Εικ. 5:

Εμπροσθότυπος νομίσματος Ιονίου Κράτους

Εικ. 6: ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Διώβολος κοπής 1819
2. Οβολός κοπής 1819
3. Ημιώβολος κοπής 1819
4. Ημιώβολος κοπής 1820

Πηγή: Heywood

αντίστοιχη λέξη *λεπτά*). Ως βάση του ιονικού νομισματικού συστήματος παρέμεινε το αργυρό ισπανικό τάλληρο (δίστηλο) και οριζόταν η ισοτιμία του σε 100 οβολούς. Τα τρία κέρματα που τέθηκαν στην κυκλοφορία είχαν αντίστοιχα ονομαστική αξία μισού, ενός και δύο οβολών: «ημιώβολος» (*miobolo*), «οβολός» (*obolo*) και «διώβολος» (*dittobolo*). Με την κυκλοφορία των ιονικών οβολών απαγορεύτηκε η κυκλοφορία των γαζετών, των παράδων, των γροσίων και κάθε άλλου χάλκινου νομίσματος, καθώς και των επισημασμένων νομισμάτων και δόθηκε προθεσμία δεκαπέντε ημερών για την ανταλλαγή των νομισμάτων αυτών με ιονικά με βάση την ακόλουθη ισοτιμία: 1 δίστηλο (=100 οβολοί) = 343 γαζέτες = 270 παράδες. Επίσης τέθηκαν

εκτός συναλλαγής όλα τα λοιπά χρυσά και αργυρά νομίσματα με εξαίρεση το αργυρό αυστριακό τάλληρο, το επίσης αργυρό βενετικό τάλληρο και το χρυσό ισπανικό δουβλόνι, που διατιμήθηκαν σε 98 οβολούς το πρώτο, σε 96 οβολούς το δεύτερο και σε 1.520 οβολούς το τρίτο.

Παρ' όλα αυτά, τα κέρματα που τέθηκαν σε κυκλοφορία στα Ιόνια Νησιά δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τις καθημερινές μικροσυναλλαγές, που απαιτούσαν μικρότερης αξίας νομίσματα, όπως οι βενετικές γαζέτες και τα σολδία, που ήταν ακόμη σε χρήση κυρίως στην Κέρκυρα, καθώς και οι παράδες που τους χρησιμοποιούσαν στα άλλα νησιά. Γι' αυτό, με την πράξη αριθ. 38 του Α' Ιονίου Κοινοβουλίου, της 12ης Μαΐου 1821, αποφασίστηκε η κοπή ενός νέου κέρματος που ονομάστηκε *λεπτόν* και είχε αξία ίση με το $\frac{1}{2}$ του οβολού. Το νόμισμα αυτό χαραχτηκε και κόπηκε το ίδιο έτος (1821) στην Κέρκυρα κατά το πρότυπο των ιονικών οβολών, αλλά ήταν αρκετά κακότεχνο (Εικ. 7). Αντίθετα με τα αγγλικής κοπής κέρματα, όπου δεν σημειώνεται η ονομαστική αξία του νομίσματος, στο κερκυραϊκής παραγωγής νόμισμα αναγράφεται στο έξεργο του οπισθότυπου ο αριθμός «4» προς δήλωση της αξίας του (= $\frac{1}{4}$ του οβολού). Παράλληλα, επισημάνθηκαν με την ίδια ένδειξη κέρματα σολδίων και παράδων.

Με την ίδια πράξη του Ιονίου Κοινοβουλίου ρυθμιζόνταν και τα σχετικά με την ισοτιμία και την κυκλοφορία του ιονικού νομίσματος. Η κυκλοφορία στα νησιά άλλων χάλκινων νομισμάτων απαγορεύτηκε, με εξαίρεση τα Κύθηρα, όπου λόγω της γειτνίασης με τα οθωμανικά εδάφη και των πολλών δοσοληψιών με

Εικ. 7: Ιονικός Λεπτόν κοπής 1821

Πηγή: Δημακόπουλος

τις περιοχές αυτές επιτράπηκε η κυκλοφορία των τουρκικών νομισμάτων και καθορίστηκε η νέα ισοτιμία τους απέναντι στο ισπανικό τάλληρο: 1 δίστηλο = 8 γρόσια = 400 παράδες, με αντιστοιχία ενός *παρά* προς ένα *ιονικό λεπτό* (πράξη 15 του Β' Κοινοβουλίου, της 16 Μαρτίου 1825).

Αλλαγή στη νομισματική πολιτική του Ιονίου Κράτους πραγματοποιήθηκε με την πράξη 53 του Β' Κοινοβουλίου (4 Ιουνίου 1825) που αποδέσμευσε το ιονικό νόμισμα από το ισπανικό δίστηλο και καθιέρωσε ως βάση του ιονικού νομισματικού συστήματος (*moneta stendale* ή *γνώμονα* κατά την απόδοση του όρου στα επίσημα κείμενα των αποφάσεων του Κοινοβουλίου) το βρετανικό αργυρό νόμισμα. Παράλληλα, τα βρετανικά νομίσματα, αργυρά ή χάλκινα, αποκτούσαν νόμιμη κυκλοφορία στο Ιόνιο Κράτος.

Η ενοποίηση του ιονικού νομισματικού συστήματος με το βρετανικό ολοκληρώθηκε με την πράξη 57 του Β' Κοινοβουλίου (15 Μαρτίου 1827), που καθόριζε ότι το εθνικό νόμισμα του Ιονίου Κράτους θα έχει βάση το βρετανικό και θα συνίσταται σε κορώνες (*crowns*), μισές κορώνες (*half crowns*), σελλίνια (*shillings*) και εξάπεννα (*six pence*) αργυρά, καθώς και φαρδίνια (*farthings*) χάλκινα. Τα νομίσματα αυτά θα έχουν νόμιμη κυκλοφορία σε όλη την ιονική επικράτεια. Οι δημόσιοι λογαριασμοί θα γίνονται σε

pounds ή λίρες στερλίνες, σελλίνια, πέννες, και φαρδίνια. Οι πληρωμές προς το Δημόσιο θα γίνονται με το ιονικό νόμισμα ή με ισόποσο αργυρό αποδεκτό νόμισμα σύμφωνα με την αποτίμηση (*tariffa*). Πληρωμές προς το Δημόσιο ή προς ιδιώτες σύμφωνα με συμβόλαια ή εγγυητικά χαρτιά, όπου κατονομάζεται το είδος του νομίσματος, θα γίνονται είτε με το κατονομαζόμενο νόμισμα είτε με το ισόποσό του. Η κυκλοφορία των χάλκινων ιονικών νομισμάτων και των τουρκικών (πιάστρες, παράδες κ.λπ.) απαγορεύτηκε, όπως και κάθε δοσοληψία ή υπολογισμός σε αυτά. Ειδικά στα Κύθηρα επιτράπηκε η κυκλοφορία των τουρκικών νομισμάτων με την ακόλουθη ισοτιμία: 1 δίστηλο = 8 πιάστρες = 4 σελλίνια και 4 πέννες = 208 φαρδίνια. Σύμφωνα με αυτή την ισοτιμία ένα φαρδίνι αντιστοιχούσε προς δύο περίπου (1,92) ιονικά λεπτά.

Με την κυκλοφορία των νέων νομισμάτων τα παλιότερα ιονικά νομίσματα έπρεπε να εξαργυρωθούν μέσα σε δέκα ημέρες από τη δημοσίευση της απόφασης σε κάθε νησί. Τα νομίσματα που συνέλεξαν οι αρχές (λεπτά, οβολοί και διώβολα) στάλθηκαν στο Λονδίνο και αναχωνεύτηκαν στο βασιλικό νομισματοκοπείο (περίπου 150 τόννοι νομισμάτων από τους 198 που είχαν τεθεί σε κυκλοφορία).

Όπως είναι ευνόητο, το τρέχον νόμισμα στις καθημερινές συναλλαγές ήταν το φαρδίνι (μία κορώνα

είχε 240 φαρδίνια) και γι' αυτό με την πράξη 58 του Β' Κοινοβουλίου (25 Μαρτίου 1827) αποφασίστηκε η εκτύπωση νέων πινάκων με την ισοτιμία των αποδεκτών νομισμάτων σε φαρδίνια. Εξάλλου, με τις πράξεις 82 του Β' Κοινοβουλίου (31 Μαρτίου 1827) και 20 του Γ' Κοινοβουλίου (16 Μαρτίου 1830) απαγορεύτηκε η κυκλοφορία των ξένων χάλκινων νομισμάτων και στα Κύθηρα και ρυθμίστηκαν οριστικά τα σχετικά με την κυκλοφορία του εθνικού νομίσματος.

Για τη διευκόλυνση των μικροσυναλλαγών με την πράξη 7 του Δ' Κοινοβουλίου (7 Μαΐου 1833) έγινε μερική αναθεώρηση του νομισματικού συστήματος. Αποφασίστηκε η κοπή ενός αργυρού κέρματος ονομαστικής αξίας τριών πεννών (τρίπεννο), δηλαδή ίσου προς 12 φαρδίνια καθώς και η διαίρεση της κορώνας σε 600 μονάδες. Τα νέα κέρματα ήταν χάλκινα, είχαν την ελληνική ονομασία «οβολοί» και έφεραν στον εμπροσθότυπο το έμβλημα του Ιονίου Κράτους (δηλαδή τον ιονικό λέοντα) με την επιγραφή ΙΟΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ημικυκλικά στο πάνω μέρος και τη χρονολογία κοπής στο κάτω και στον οπισθότυπο την προσωποποίηση της Βρεταννίας, που ήταν στραμμένη προς τα δεξιά, φορούσε περικεφαλαία και από το πλάι της έλειπε το δέντρο (δάφνη ή ελιά) που υπήρχε στην αντίστοιχη παράσταση των παλαιότερων ιονικών νομισμάτων. Από άποψη, λοιπόν, εικονογραφική, το νέο κέρμα ήταν παραλλαγή των πρώτων ιονικών οβολών

(Εικ. 8). Κοπές κερμάτων του ενός οβολού έγιναν το 1834 (2 κοπές), το 1835, το 1848, το 1849 (2 κοπές), το 1851 (2 κοπές), το 1853 (2 κοπές), το 1857 (3 κοπές) και το 1862 (2 κοπές). Με εξαίρεση τις κοπές του 1853, που έγιναν στο νομισματοκοπείο του Μπίρμινχαμ, οι άλλες έγιναν στο Λονδίνο. Επίσης κόπηκαν αργυρά κέρματα των 30 οβολών, όμοια από εικονογραφική άποψη με τα κέρματα του ενός οβολού, με τη διαφορά ότι στον εμπροσθότυπο αντί για τον ιονικό λέοντα απεικονιζόταν δίκλαδο στεφάνι που περιέβαλλε τον αριθμό «30» της ονομαστικής αξίας του νομίσματος. Αυτή είναι και η μόνη περίπτωση ιονικού νομίσματος (με εξαίρεση το παλαιότερο κέρμα του λεπτού) που η αξία του αναγράφεται σε αυτό. Κοπές του κέρματος αυτού έγιναν το 1834 (3 κοπές), το 1848, το 1849 (3 κοπές), το 1851 (2 κοπές), το 1852 (2 κοπές), το 1857 και το 1862. Τα νέα κέρματα έπρεπε να τεθούν σε κυκλοφορία, σύμφωνα με την απόφαση του Κοινοβουλίου, την 1η Φεβρουαρίου 1834. Αλλά με νεότερες αποφάσεις μετατέθηκε το όριο αρχικά στην 1η Ιανουαρίου 1835 και τελικά στην 1η Ιουλίου 1835. Με την έναρξη της κυκλοφορίας των κερμάτων αυτών απαγορευόταν η κυκλοφορία κάθε άλλου χάλκινου νομίσματος. Παρ' όλα αυτά, επειδή η διαθέσιμη ποσότητα κερμάτων ήταν ανεπαρκής για τις συναλλαγές και το μικρεμπόριο και οι νέες παραγγελίες καθυστερούσαν, το Κοινοβούλιο οδηγήθηκε στην απόφαση (9/21 Ιανου-

1

2

Εικ. 8: ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 1834-1862

1. Τρίπεννο (Οβολός)

2. Νόμισμα 30 οβολών

Πηγή: Heywood

αρίου 1836) να θέσει και πάλι σε κυκλοφορία τα φαρδίνια, που είχαν αποσυρθεί με την κυκλοφορία των οβολών, καθορίζοντας την ισοτιμία ενός φαρδινιού προς 2 ½ οβολούς.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι, ενώ η πράξη 7 του Δ' Κοινοβουλίου θέσπιζε την κοπή κέρματος αξίας τριών πεννών, στην πραγματικότητα το νόμισμα που κυκλοφόρησε έφερε τον αριθμό «30», δηλαδή η ονομαστική αξία του κέρματος προσδιοριζόταν σε 30 οβολούς, που φυσικά αντιστοιχούσαν στην αξία των τριών πεννών.

Μετά την καθιέρωση του νέου νομίσματος, με ειδικά νομοθετήματα καθορίστηκαν οι ισοτιμίες των

νομισμάτων που είχαν χρησιμοποιηθεί για την αποτίμηση αξιών σε παλιότερα συμβόλαια, όπως το βενετικό δουκάτο, οι λίρες και οι γαζέτες, τα ρεάλια, οι τουρκικές πιάστρες και τα φράγκα (πράξη 3 του Ε' Κοινοβουλίου, 10 Ιουλίου/28 Ιουνίου 1834), νομίσματα που δεν είχαν πλέον κυκλοφορία στα Ιόνια Νησιά. Επιπρόσθετα, με την πράξη 52 του Ε' Κοινοβουλίου (8 Ιουνίου/27 Μαΐου 1835) καθορίστηκε η ισοτιμία των νομισμάτων (ταλλήρων) των νέων κρατών της Λατινικής Αμερικής: του Μεξικού, της Βολιβίας, του Περού, της Χιλής, και του Ρίο ντέλλα Πλάτα (Αργεντινής). Τα νομίσματα αυτά αποτιμήθηκαν ως ίσης αξίας με τα ισπανικά δίστηλα, δηλαδή ίσα προς 208 φαρδίνια ή 520 οβολούς. Επίσης, με την πράξη 54 του Ε' Κοινοβουλίου (11/23 Ιανουαρίου 1836) έγιναν δεκτά στην κυκλοφορία τα αυστριακά τάλληρα «σπαθάτα» και καθορίστηκε η ισοτιμία τους σε 500 οβολούς ή 4 σελλίνια και 2 πέννες, δηλαδή με αξία ίση προς τα αυστριακά τάλληρα της Μαρίας Θηρεσίας. Τέλος, με τον νόμο 27 του Ι' Κοινοβουλίου (27 Απριλίου/10 Μαΐου 1852) έγινε δεκτό στον πίνακα των αποτιμημένων νομισμάτων το βρετανικό αργυρό φλωρίνι και καθορίστηκε η ισοτιμία του σε 240 οβολούς.

Στο πλαίσιο της ευρύτερης νομισματικής πολιτικής πρέπει να εξεταστεί η μέριμνα για την ίδρυση Ταμιευτηρίου (*Banco di Risparmio*), όπου είχαν δικαίωμα να καταθέτουν έντοκα τις οικονομίες

τους οι κάτοικοι των νησιών (Ιόνιοι υπήκοοι, Βρετανοί ή και ξένοι), που ανήκαν στις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Οι καταθέσεις δεν έπρεπε να ήταν μικρότερες του ποσού του ενός σελλινιού την εβδομάδα, ούτε να ξεπερνούν το ποσό των 20 λιρών στερλινών το έτος για κάθε άτομο. Τα επιτόκια είχαν καθοριστεί αρχικά σε 4% (πράξη 45 του Ε' κοινοβουλίου της 24 Μαΐου/5 Ιουνίου 1835) και αργότερα σε 6% (πράξη 75 του Ε' Κοινοβουλίου της 28 Μαΐου/9 Ιουνίου 1837) για κεφάλαιο που δεν ξεπερνούσε το ποσό των 50 λιρών στερλινών. Τα επιτόκια έφεραν την εγγύηση του κράτους. Τα κεφάλαια που ξεπερνούσαν το όριο των 50 λιρών δεν απέδιδαν τόκους.

Εξάλλου, με στόχο την ενθάρρυνση της παραγωγής και της οικονομικής δραστηριότητας με τη διακίνηση κεφαλαίων, καθώς και την επέκταση των εμπορικών συναλλαγών, την πάταξη της τοκογλυφίας και την αξιοποίηση των έγγειων πόρων, αποφασίστηκε η ίδρυση κρατικής τράπεζας (πράξη 8 του Ε' Κοινοβουλίου, της 14/26 Ιουνίου 1837), με τη μορφή τραπεζικής εταιρείας με έδρα στην Κέρκυρα και υποκαταστήματα σε άλλα νησιά και με μετοχικό κεφάλαιο 100.000 λιρών σε 4.000 μετοχές των 25 λιρών. Το ίδρυμα αυτό θα επονομαζόταν «Τράπεζα Καταθέσεων και Κυκλοφορίας» και θα είχε δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων. Η κυβέρνηση θα γινόταν μέτοχος με την απόκτηση μετοχών μέχρι το ύψος του 1/6 του συνόλου. Έτσι,

το 1839 ιδρύθηκε η *Ιονική Τράπεζα*. Ατυχώς αυτή η ιστορική επωνυμία έμελλε να σβήσει στις μέρες μας.

Νεότερος νόμος, αριθ. 6 του Ι' Κοινοβουλίου (1/13 Ιουλίου 1852), επέτρεπε την ίδρυση «Καταστημάτων Κτηματικής Πίστωσης» και «Δανειστικών Τραπεζών» στα νησιά. Τέλος, ο νόμος 31 του ΙΑ' Κοινοβουλίου (4/16 Φεβρουαρίου 1862) επέτρεπε τη σύσταση ανώνυμων εταιρειών για ίδρυση τραπεζών με δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων. Ο ίδιος νόμος καθόριζε το ύψος του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών και τις προδιαγραφές της έκδοσης των τραπεζογραμματίων. Όμως, τα θέματα αυτά αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο που είναι απαραίτητο να τύχει ιδιαίτερης μελέτης.

Από όσα ειπώθηκαν παραπάνω, συμπεραίνονται τα ακόλουθα:

1. Η βρετανική διοίκηση αποδέχεται αρχικά ως βάση του ιονικού νομισματικού συστήματος το ισχυρό ισπανικό δίστηλο και καθιερώνει τη χρήση στα Ιόνια Νησιά μιας τοπικής νομισματικής μονάδας ομώνυμης και ίσης αξίας προς τον τουρκικό *παρά*, που είχε ευρύτατη κυκλοφορία στο Ιόνιο.
2. Το Ιόνιο Κράτος ενωρίς αποδεσμεύει το νομισματικό του σύστημα από την αρχική εξάρτησή του

από το ισπανικό σκληρό νόμισμα και εισέρχεται στην περιοχή επιρροής του βρετανικού νομίσματος, που μέσα από το Ιόνιο Κράτος εισδύει στην ανατολική Μεσόγειο εκτοπίζοντας τα άλλα ηπειρωτικά ευρωπαϊκά ισχυρά νομίσματα (ιδιαίτερα το ισπανικό και το αυστριακό).

3. Το βρετανικό νόμισμα αποκτά νόμιμη κυκλοφορία στο Ιόνιο Κράτος και αποσύρεται από την κυκλοφορία το πρώτο ιονικό νόμισμα που είχε ως βάση το ισπανικό δίστηλο.
4. Απαγορεύεται η κυκλοφορία ξένων χάλκινων νομισμάτων και εξοβελίζεται το τουρκικό χάλκινο νόμισμα που κυριαρχούσε στις συναλλαγές των νησιωτών.
5. Γίνονται αποδεκτά στην κυκλοφορία τα ευγενή ξένα νομίσματα σύμφωνα με συγκεκριμένη ισοτιμία.
6. Κόβεται «εθνικό» ιονικό νόμισμα με ελληνική ονομασία, πράξη που ευθυγραμμίζεται με τη γενικότερη πολιτική εξελληνισμού του Ιονίου Κράτους. Το νέο νόμισμα αποτελεί ουσιαστικά υποδιαίρεση του βρετανικού.
7. Ακολουθείται πολιτική εκσυγχρονισμού με το εισαγόμενο τραπεζικό και πιστωτικό σύστημα.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Gli Atti e le Risoluzioni del ... Parlamento degli Stati Uniti delle Isole Jonie, επιμ. Ι. Πιέρν κ.ά., Κέρκυρα 1847.

Δημακόπουλος, Γ. Δ., «Σημειώσεις περί των νομισμάτων της Επτανήσου (1813-1865)», *Μνημοσύνη* 1 (1967), σσ. 71-85 (όπου και άλλη βιβλιογραφία).

Ζώης, Α. Χ., «Σημειώματα περί νομισμάτων», *Δαναΐς*, αριθ. 28 (18 Απριλίου 1912), σ. 2 και αριθ. 33 (15 Σεπτεμβρίου 1912), σ. 3.

Heywood, N., «The Coins of the Ionian State», *The British Numismatic Journal* 4 (1907, έκδ. 1908), σσ. 189-192.

Λάμπρος, Π., *Νομίσματα και μετάλλια της Επτανήσου Πολιτείας και της προσωρινής των Ιονίων Νήσων παρά των Αγγλων κατοχής*, Αθήνα 1884 (φωτομηχανική ανατύπωση, Αθήνα, Ν. Καραβίας, 1971).

Λιάτα, Ευτυχία Δ., *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελληνικό χώρο, 15ος-19ος αι.*, Αθήνα 1996.

Σημείωση: Το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας αυτής είχε δημοσιευτεί με τον τίτλο «Νόμισμα και νομισματική πολιτική στο Ιόνιο Κράτος» στον τόμο του Κέντρου Μελετών Ιονίου, *Το Ιόνιο Κράτος 1815-1864, Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας (Κέρκυρα, 21-24 Μαΐου 1988)*, επιμ. Παναγιώτας Μοσχονά, Αθήνα 1997, σσ. 277-287.